

उत्तरप्रदेशस्य विश्वविद्यालयानां महाविद्यालयानां च कृते स्नातकसंस्कृतपाठ्यक्रमः

(The course of Sanskrit for Graduate)

अयं स्नातकपाठ्यक्रमस्त्रिवर्षीयो वर्तते। प्रथमद्वितीययोर्वर्षयोः पाठ्यक्रमे द्वे प्रश्नपत्रे तृतीयवर्षे च त्रीणि प्रश्नपत्राणि भविष्यन्ति।
तृतीयवर्षे तृतीयप्रश्नपत्रस्य स्थाने वैकल्पिकं संस्कृत संरचना मौखिकी चेति नाम प्रश्नपत्रं भविष्यति।

बी.ए. - प्रथमवर्षम्
(B.A. - First Year)

प्रथमप्रश्नपत्रम्
(First Paper)
(संस्कृतकाव्यं काव्यशास्त्रञ्च)

अङ्काः - 50

प्रथमो वर्गः (I Unit)

महाकविकालिदासकृतं कुमारसम्भवम्-पञ्चमसर्गः
(हिन्दीभाषया व्याख्यात्मकमध्ययनम्)

द्वितीयो वर्गः (II Unit)

भारविकृतं किरातार्जुनीयम्-द्वितीयःसर्गः
(संस्कृतभाषया व्याख्यात्मकमध्ययनम्)

तृतीयो वर्गः (III Unit)

माघकृतं शिशुपालबधम् -प्रथमसर्गः
(हिन्दीभाषया व्याख्यात्मकमध्ययनम्)

चतुर्थो वर्गः (IV Unit)

साहित्यदर्पणः-आचार्यः विश्वनाथः
(व्याख्यात्मकसमीक्षात्मकप्रश्नाः) (हिन्दीभाषया)

(काव्यलक्षणम्, काव्यप्रयोजनम्, अभिधा, लक्षणा, व्यञ्जना,
नाटकलक्षणम्, अर्थोपक्षेपकाः कथा, आख्यायिका च)

संस्तुत-ग्रन्थाः

1. कुमारसम्भवम्-(पञ्चमसर्गः), कालिदासः, हिन्दीसंस्कृतटीकासहितम् - डॉ. राजेश्वर शास्त्री मुसलगाँवकरः
2. कुमारसम्भवम्- कालिदासः, हिन्दीसंस्कृतटीकासहितम्- आचार्य शेषराज शर्मा रेग्मी
3. किरातार्जुनीयम्- (1-2 सर्गां), भारविः, हिन्दीसंस्कृतटीकासहितम्- आचार्य कनकलाल शर्मा
4. शिशुपालबधम्- (प्रथमद्वितीयसर्गां), माघः, हिन्दीसंस्कृतटीकायुतम् - डॉ. केशवराम मुसलगाँवकरः
5. काव्यशोभा- (साहित्यदर्पणात्सङ्ग्रहः) सम्पादकः- प्रो. बृजेशकुमारशुक्लः
6. कुमारसम्भवम् - (पञ्चमसर्गः)- कालिदासः- डॉ. शिवबालक द्विवेदी

7. शिशुपालवधम् - (प्रथमसर्गः)- माघः- डॉ. शिवबालक द्विवेदी
8. साहित्यदर्पणः - विश्वनाथः- चौखम्बा, वाराणसी
9. कालिदास- अपनी बात- प्रो. रेवा प्रसाद द्विवेदी
10. किरातार्जुनीयम्- (द्वितीयसर्गः)- प्रो. शिवबालक द्विवेदी

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

(Second Paper)

(व्याकरणम्, अनुवादः संस्कृतसाहित्येतिहासश्च)

अङ्काः - 50

प्रथमो वर्गः (I Unit)

लघुसिद्धान्तकौमुदी-सञ्ज्ञासन्धिप्रकरणे
(सूत्रव्याख्या, सन्धिविच्छेदः, सन्धियोजना च)

द्वितीयो वर्गः (II Unit)

लघुसिद्धान्तकौमुदी-हल्-विसर्ग-सन्धिप्रकरणे
(सूत्रव्याख्या, सन्धिविच्छेदः, सन्धियोजना च)

तृतीयो वर्गः (III Unit)

हिन्दीगद्यस्य संस्कृतभाषयाऽनुवादः

चतुर्थो वर्गः (IV Unit)

संस्कृतकाव्यसाहित्येतिहासः (हिन्दी भाषया)
(बाल्मीकिः, व्यासः, अश्वघोषः, कालिदासः, भारविः, माघः, श्रीहर्षः, भट्टिः,
कुमारदासः विल्हणः, रत्नाकरः जयदेवश्च-व्यक्तित्वं कर्तृत्वञ्च)

संस्तुत-ग्रन्थाः

1. लघुसिद्धान्तकौमुदी- (सञ्ज्ञासन्धिप्रकरणे)- वरदराजः, हिन्दीटीकाकर्त्री- डॉ. प्रेमा अवस्थी
2. लघुसिद्धान्तकौमुदी- वरदराजः, हिन्दीसंस्कृतटीकासहिता- डॉ. दीनानाथतिवारी
3. लघुसिद्धान्तकौमुदी- वरदराजः, हिन्दीटीकाकारः- डॉ. सुरेन्द्रदेवस्नातकः
4. लघुसिद्धान्तकौमुदी- वरदराजः, भैमीटीकासहिता- डॉ. भीमसेनशास्त्री
5. वृहद् अनुवादचन्द्रिका- चक्रधर हंस नौटियालः
6. अनुवादकला- चारुदेव शास्त्री
7. अनुवादचन्द्रिका- डॉ. यदुनन्दनमिश्रः
8. संस्कृतसाहित्य का इतिहास- ए.बी. कीथ, अनुवादकः- डॉ मङ्गलदेवशास्त्री
9. संस्कृतसाहित्य का समालोचनात्मक इतिहास- रामविलास चौधरी
10. प्राचीन भारतीय साहित्य- (भाग-1 प्रथमखण्ड), विन्टरनिट्ज, अनुवादकः- रामचन्द्रपाण्डेयः
11. लघुसिद्धान्तकौमुदी- (सञ्ज्ञासन्धिप्रकरणम्)- डॉ. शिवबालक द्विवेदी
12. संस्कृतरचनानुवाद-कौमुदी- डॉ. शिवबालक द्विवेदी
13. संस्कृतरचनाऽनुवाद- प्रभा- डॉ. श्रीनिवास शास्त्री

बी.ए. -द्वितीयवर्षम्
(B.A. - Second Year)

प्रथमप्रश्नपत्रम्
(First Paper)
(नाटकं गद्यकाव्यं काव्यशास्त्रञ्च)

अङ्काः - 50

प्रथमो वर्गः (I Unit)

अभिज्ञानशाकुन्तलम्- मूलपाठस्य व्याख्यात्मकमध्ययनम् हिन्दी भाषया

द्वितीयो वर्गः (II Unit)

कादम्बरी-महाश्वेतावृत्तान्तः- व्याख्यात्मकमध्ययनम्
अथवा- शुकनासोपदेशः- व्याख्यात्मकमध्ययनम् हिन्दी भाषया

तृतीयो वर्गः (III Unit)

उभयोर्ग्रन्थयोः समीक्षात्मकप्रश्नाः सूक्तिव्याख्या च हिन्दी भाषया

चतुर्थो वर्गः (IV Unit)

साहित्यदर्पणः- आचार्यः विश्वनाथः
गुणाः- माधुर्यम्, ओजः, प्रसादश्च
रीतयः-वैदर्भी, गौडी, पाञ्चाली, लाटी च।
अलङ्काराः- अनुप्रासः, यमकः, श्लेषः, उपमा, रूपकम्,
उत्प्रेक्षा, सन्देहः, भ्रान्तिमान्, विभावना, विशेषोक्तिश्च

संस्तुत-ग्रन्थाः

1. अभिज्ञानशाकुन्तलम्- कालिदासः, हिन्दीसंस्कृतव्याख्याकारः- डॉ. सुधाकरमालवीयः
2. अभिज्ञानशाकुन्तलम्- कालिदासः, हिन्दीसंस्कृतटीकाकारः- डॉ. गङ्गासागररायः
3. अभिज्ञानशाकुन्तलम्- कालिदासः- डॉ. शिवबालक द्विवेदी
4. महाकवि कालिदास- डॉ. रमाशङ्करतिवारी
5. महाकवि बाणभट्ट और उनका साहित्यिक अवदान- प्रो. अमरनाथ पाण्डेय
6. महाश्वेतावृत्तान्तः- मोहनदेवपन्तः
7. Kalidasa-Prof. K. Krishnamurti
8. Abhijnanashakuntalam- Kalidasa- Dr. M.R. Kale
9. कादम्बरी-महाश्वेतावृत्तान्तः- बाणभट्टः, हिन्दीसंस्कृतटीकाकारः- डॉ. जमुनापाठकः
10. संस्कृतनाटक (उद्भव और विकास)- डॉ. ए.वी. कीथ, अनुवादकः- उदयभानुसिंहः
11. संस्कृत के प्रमुख नाटककार और उनकी कृतियाँ- डॉ. गङ्गासागररायः
12. काव्यशोभा- (साहित्यदर्पणात्सङ्ग्रहः)-सम्पादकः- प्रो. बृजेशकुमारशुक्लः
13. साहित्यदर्पणः- आचार्यः विश्वनाथः- चौखम्भा, वाराणसी

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

(Second Paper)

(व्याकरणम्, निबन्धः गद्यनाट्यसाहित्येतिहासः)

अङ्काः - 50

प्रथमो वर्गः (I Unit)

मध्यसिद्धान्तकौमुदी-अजन्तप्रकरणम्
(सूत्रव्याख्या)

द्वितीयो वर्गः (II Unit)

मध्यसिद्धान्तकौमुदी-अजन्तप्रकरणम्
(रूपसिद्धिः सञ्ज्ञापरिचयश्च)
मध्यसिद्धान्तकौमुदी- हलन्तप्रकरणम् - (युष्मद्, अस्मद्, तद्)

तृतीयो वर्गः (III Unit)

संस्कृतभाषया निबन्धलेखनम्

चतुर्थो वर्गः (IV Unit)

नाट्यसाहित्येतिहासः (द्वि-वी भाषया)
(सुबन्धुः, बाणभट्टः, दण्डी, घनपालः, अम्बिकादत्त व्यासः, चम्पूकाव्यम्, भासस्य नाटकानि,
अभिज्ञानशाकुन्तलम्, मालविकाग्निमित्रम्, विक्रमोर्वशीयम्, मुद्राराक्षसम्, मृच्छकटिकम्,
मालतीमाधवम्, महावीरचरितञ्च- प्रसन्नराघवम्, परिचयः कर्तृत्वम्)

संस्तुत-ग्रन्थाः

1. मध्यसिद्धान्तकौमुदी- वरदराजः (अजन्तप्रकरणम्)- डॉ. बृजेशकुमारशुक्लः
2. मध्यसिद्धान्तकौमुदी- वरदराजः- पं. कालीकान्त झा
3. संस्कृतनिबन्धमकरन्द (1-2 भागौ)- डॉ. विजयशङ्करपाण्डेयः, डॉ. कृष्णदत्तमिश्रः, सम्पादकः- डॉ. जमुनापाठकः
4. संस्कृत सुकवि-समीक्षा- डॉ. बलदेव उपाध्यायः
5. संस्कृत कवि दर्शन- डॉ. भोलाशङ्करव्यासः
6. संस्कृतनाटक-उदभव और विकास- डॉ. ए.बी. कीथ, अनुवादकः- उदयभानुसिंहः
7. संस्कृतनिबन्धमञ्जरी- शिवप्रसादशर्मा
8. संस्कृतवाङ्मय का वृहद् इतिहास-पञ्चमखण्ड-गद्य- प्रो. जयमन्तमिश्रः
9. निबन्धकुसुमाञ्जलिः- जयमन्तमिश्रः
10. संस्कृतनिबन्धचन्द्रिका- ग्रन्थम्, कानपुर
11. आदर्शसंस्कृतनिबन्धरत्नमाला- विश्वनाथशास्त्री
12. लघुसिद्धान्तकौमुदी- वरदराजः- व्याख्याकारः- डॉ. शिवबालक द्विवेदी
13. निबन्धादर्शः- म.म. गिरिधर शर्मा चतुर्वेदी

बी.ए. - तृतीयवर्षम्
(B.A. - Third Year)

प्रथमप्रश्नपत्रम्
(First Paper)

(वेदमन्त्राः अपठितांशाः, भारतीयसंस्कृतिश्च)

अङ्काः - 50

प्रथमो वर्गः (I Unit)

वेदसूक्तानि

(पुरुषसूक्तम्, अग्निसूक्तम्- ऋ.1/1, शिवशङ्कल्पसूक्तम् पृथिवीसूक्तञ्च-1-25 मन्त्राः-
(मन्त्रव्याख्यात्मकमध्ययनम्) (हिन्दी भाषया)

द्वितीयो वर्गः (II Unit)

ईशावास्योपनिषद्-

(व्याख्यात्मकमध्ययनम्) (हिन्दी भाषया)

तृतीयो वर्गः (III Unit)

अपठितांशानां हिन्दीभाषयाऽनुवादः-

(मूलरामायणम्, श्रीमद्भगवद्गीता-द्वितीयोऽध्यायः, श्रीमद्भागवत-भ्रमरगीतम्)

चतुर्थो वर्गः (IV Unit)

भारतीयसंस्कृतिः

(पुरुषार्थचतुष्टयम्, वर्णाश्रमधर्माः, संस्काराश्च)

संस्तुत-ग्रन्थाः

1. श्रुतिप्रभा-(वेदसूक्तानां सङ्कलनम्)-सम्पादकः- प्रो. बृजेशकुमारशुक्लः
2. वेदामृतम्- ग्रन्थम्, कानपुर
3. ईशावास्योपनिषद्- (शाङ्करभाष्ययुता)- हिन्दीटीकाकारः- डॉ. श्रीकृष्णमणित्रिपाठी
4. ईशावास्योपनिषद्- हिन्दीटीकाकर्त्री- डॉ. गायत्री शुक्ला
5. ईशावास्योपनिषद्- (शाङ्करभाष्यसहिता)- व्याख्याकारः- डॉ. विजयशङ्करपाण्डेयः
6. ईशावास्योपनिषद्- (शाङ्करभाष्यसहिता)- व्याख्याकारः- डॉ. शिवबालक द्विवेदी
7. वाल्मीकिरामायणम्- वाल्मीकिः- गीता प्रेस गोरखपुर
8. श्रीमद्भगवद्गीता- हिन्दीटीकाकारः- डॉ. श्रीकृष्णत्रिपाठी
9. श्रीमद्भगवद्गीता- (मधुसूदनी संस्कृतटीकायुता)- श्री सनातनदेवः
10. श्रीमद्भागवतपुराणम् (द्वितीयो भागः)- गीता प्रेस गोरखपुर
11. भारतीय संस्कृति- शिवदत्तज्ञानी
12. भारत की संस्कृति साधना- डॉ. रामजी उपाध्याय
13. हिन्दू संस्कार- डॉ. राजबली पाण्डेय
14. धर्मशास्त्र का इतिहास- पी.वी. काणे, (प्रथम भाग)- हिन्दी अनुवादकः- श्री अर्जुन चौबे
15. भारतीयसंस्कृतिः- डॉ. शिवबालक द्विवेदी

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

(Second Paper)

(नाटकम्, व्याकरणम्, छन्दश्च)

अङ्काः - 50

प्रथमो वर्गः (I Unit)

भवभूतिकृतम् उत्तररामचरितम्-
(मूलपाठस्य हिन्दीसंस्कृतव्याख्या)

द्वितीयो वर्गः (II Unit)

उत्तररामचरितस्य समीक्षात्मकमध्ययनम् हिन्दी व्याख्या

तृतीयो वर्गः (III Unit)

लघुसिद्धान्तकौमुदी-कृदन्तप्रकरणम्
(सूत्रव्याख्या, शब्दसिद्धिश्च)
(तव्यत् तव्य, अनीयर, केलिम्, अच्, क्यप्, यत्, ण्यत्, ल्वुल,
तृच्, कः, अण्, क्त्वा, ल्यप्, णमुल्, शत्, शानच्)

चतुर्थो वर्गः (IV Unit)

छन्दसां लक्षणम्

(आर्या, अनुष्टुप्, इन्द्रवज्रा, उपेन्द्रवज्रा, उपजातिः, वंशस्थः, द्रुतविलम्बितम्,
वसन्ततिलका, मन्दाक्रान्ता, शिखरिणी, शार्दूलविक्रीडितम्, स्रग्धरा च)

संस्तुत-ग्रन्थाः

1. उत्तररामचरितम्- भवभूतिः, हिन्दीसंस्कृतटीकाकारः- डॉ. रमाशङ्करत्रिपाठी
2. उत्तररामचरितम्- भवभूतिः, हिन्दीसंस्कृतटीकाकारः- डॉ. कपिलदेवगिरिः
3. उत्तररामचरितम्- भवभूतिः, हिन्दीसंस्कृतटीकाकारः- डॉ. प्रत्युषवत्सला द्विवेदी
4. महाकवि भवभूति- वी.वी. मिराशी
5. करुणरस सिद्धान्त तथा प्रयोग- डॉ. प्रीति सिन्हा
6. भवभूति के नाटक- डॉ. ब्रजवल्लभ शर्मा
7. कृदन्तसूत्रावलिः (लघुसिद्धान्तकौमुद्याः कृदन्तांशसङ्कलनम्)- डॉ. बृजेश कुमार शुक्लः
8. वृत्तसङ्ग्रहः- (छन्दसां सङ्कलनम्)- डॉ. बृजेश कुमार शुक्लः
9. कृदन्तप्रकरणम्- डॉ. शिवबालक द्विवेदी
10. श्रुतबोधः- डॉ. बृजेशकुमारशुक्लः

तृतीयप्रश्नपत्रम्
(Third Paper)
(अद्यतनसंस्कृतसाहित्यम्)

अङ्काः - 50

प्रथमो वर्गः (I Unit)

अद्यतन संस्कृतकविताः
(व्याख्यात्मकमध्ययनम्)

प्रो. राजेन्द्र मिश्रः, प्रो. श्रीनिवासरथः, प्रो. राधावल्लभ त्रिपाठी, प्रो. रहसबिहारी द्विवेदी

द्वितीयो वर्गः (II Unit)

अद्यतन संस्कृतकविताः
(व्याख्यात्मकमध्ययनम्)

प्रो. जगन्नाथपाठकः, प्रो. बृजेशकुमारशुक्लः, डॉ. रामशङ्करअवस्थी, पं. विद्याधरदीक्षितः

तृतीयो वर्गः (III Unit)

शिवराजविजयः-अम्बिकादत्त व्यासः-प्रथमो निःश्वासः
(व्याख्यात्मकमध्ययनम्)

चतुर्थो वर्गः (IV Unit)

आधुनिकसंस्कृतसाहित्येतिहासः-
(पद्यसाहित्यम्, गद्यसाहित्यम्, कथोपन्याससाहित्यम्, नाट्यसाहित्यञ्च)

संस्तुत-ग्रन्थाः

1. कविलोचनिका (अद्यतनकवीनां कवितासङ्ग्रहः)-सम्पादकः- प्रो. बृजेशकुमारशुक्लः
2. शिवराजविजयः- अम्बिकादत्त व्यासः- डॉ. ओमप्रकाशपाण्डेयः
3. संस्कृतसाहित्य (बीसवीं शताब्दी)- डॉ. राधावल्लभ त्रिपाठी
4. बीसवीं शती के महाकाव्य- प्रो. रहस बिहारी द्विवेदी
5. आधुनिक संस्कृतनाटक (दो भाग)- डॉ. रामजी उपाध्याय
6. संस्कृतवाङ्मय का बृहद् इतिहास (सप्तमखण्ड)- डॉ. जगन्नाथपाठकः
7. संस्कृतसाहित्य का इतिहास- ग्रन्थम्, कानपुर

वैकल्पिकम्**तृतीयप्रश्नपत्रम्****(Third Paper)**

अङ्काः - 50

(संस्कृत संरचना मौखिकी च)

(क) संस्कृतसंरचना (परियोजनाकार्यम्)

अङ्काः - 25

(Project work)

संस्कृतभाषया 25 पृष्ठात्मकं कस्मिंश्चिद् विषये मौलिकं लेखनम्

(क) मौखिक परीक्षा (Viva-Voce Exam.)

अङ्काः - 25